

УДК 37.0 + 316.7

Симоненко Сергій Петрович

к. філос. н., доцент кафедри філософії, історії та політології,
Одеський національний економічний університет (Україна)

Щубелка Наталія Володимирівна

к. філос. н., доцент кафедри філософії, історії та політології,
Одеський національний економічний університет (Україна)

ДО ПИТАННЯ ПРО МОЖЛИВІ РИЗИКИ ВПЛИВУ НОВІТНІХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

JEL classification: D830; M530; O150

Як відомо, головною метою освітнього процесу є приріст якісно нового знання, під котрим, насамперед, розуміють специфічний продукт когнітивної діяльності людини. Натомість, в теорії та практиці сучасного інформативного суспільства, і це звісно не може не позначитись на сучасних освітніх технологіях, дедалі більшого значення набувають математичні методи опису та виміру інформації, запропоновані американським математиком, «батьком теорії інформації» К. Шенноном. В них визначальними є саме кількісні характеристики інформації, байдужі до її якості, тобто змісту, що веде лише до збільшення самих комунікативних актів.

Вочевидь тут до уваги не приймається та обставина, що поняття «знання» та «інформація» далеко не є тотожними. У будь якому випадку їх змістовна відмінність є цілком очевидною для представників гуманітарних та соціальних наук (Л. Мамфорд, Г. Шіллер, Т. Роззак, А. Барт, Я. Зодерквіст та ін.), де власне інформація розуміється лише, як передумова, механічна основа знання, котра, у свою чергу, представляє собою сукупність не пов'язаних між собою фактів – дані, котрі перетворюються в інформацію шляхом аналізу та синтезу найбільш важливих фактів, виявлення істотних кореляцій між ними тощо. Таким чином, інформація постає як певний структурований масив даних, трансформованх у прийнятну для подальшого і доцільного використання форму. Інформаційні блоки, зазнаючи подальшого опрацювання перетворюються у цілісний корпус знання. Останнє розуміється як результат пізнавального процесу, котрий потребує неабияких інтелектуальних зусиль, наполегливості та активної участі в наданні певним масивам інформації системності, осмисленості, контекстуальності тощо [1, с. 12]. Причому справжнього значення та цінності знання набуває за умови апробування його на практиці. Оскільки остання завжди передбачає безпосередню участь у ній конкретного індивіда, знання не може не набувати особистісного виміру. Саме суб'єктивний характер знання, котрий засвоюється студентом в початковому процесі, у свою чергу, дає йому можливість виступати не тільки пасивним реципієнтом інформації, а в процесі її якісної трансформації у знання не просто пасивно відтворювати його на практиці, але й створювати та пропонувати її можливі майбутні варіанти, значно розширюючи та оновлюючи разом з цим картину світу, котра постає перед нами.

Революція, свідками якої всі ми є, у способах та засобах передачі та акумулювання інформації, за нашим глибоким переконанням, створює серйозні ризики для вихолощення позитивного змісту самого процесу навчання, перетворення усталених та апробованих десятиліттями, якщо не віками, технологій здобування освіти у рутинний, позбавлений творчого початку процес вироблення у сучасного студента вмінь та навичок швидкого пошуку та обробки необхідної для вирішення поставлених задач інформації, у той час як рівень приросту нового знання може залишатися майже нульовим. В наукових колах про ризики, які здатне нести цифрове середовище починають говорити вже на початку двохтисячних років. Причому до найбільш суттєвих відносять ті, котрі пов'язані з різкою зміною способів мислення та обробки інформації, здатних навіть змінювати структуру їхнього мозку [2, с. 15–24].

Сьогодні всі ми стаємо свідками своєрідного «квантового» стрибка в подальшому розвитку інформаційних технологій. Йдеться про нову розробку каліфорнійської лабораторії штучного інтелекту OpenAI, на основі котрої був запускений чат-бот ChatGPT, заснований на нейромережевій мовній моделі GPT-3.5. Вочевидь, поява ChatGPT стане передвісником технологічної революції, де

чільне місце буде займати саме штучний інтелект, спроможний реально впливати на всі сфери нашого життя. Маючи доступ до практично усього обсягу інформації, опрацьованої людством за всю його історію, чат-бот спроможний генерувати т. зв. «людиноподібні» відповіді на широкий спектр даних, що вводяться за допомогою алгоритмів. Здатний розуміти людську мову, сервіс може відповідати на питання щодо широкого кола тем, вибудовувати зі співрозмовником діалог і завдяки цьому та за допомогою спеціальної системи навчання ШІ з підкріпленням на основі зворотного зв'язку з людиною (Reinforcement Learning from Human Feedback, RLHF) зробити його спроможним виконувати за людину ті завдання, котрі традиційно розглядались як такі, що належать до сфери творчості – написання есе, сценаріїв, віршів тощо.

Для студентів та учнів тепер відкривається небачене досі поле можливостей. З одного боку, вони отримують значні переваги, уникаючи рутинної, потребує чимало часу роботи з пошуку потрібної інформації, отримуючи тим самим змогу сконцентрувати всі свої зусилля безпосередньо на написанні доповідей, рефератів та творчих завдань, внаслідок чого вона набуватиме свого нового якісного виміру – знання. З іншого, – відсутність мотивації до отримання знань, банальні лінощі, зрештою, – породжуватимуть спокуси скористатись допомогою ШІ, «пораючись» з завданнями буквально за декілька хвилин... У такому випадку сама можливість реалізації цілої низки базових цілей освітнього процесу – приріст якісно нового знання, розвиток інтелектуальних здібностей студента, формування світогляду та системи особистісних соціально схвалених цінностей – опиняється під питанням.

На цьому тлі докорінної зміни потребуватиме вся система та методика оцінювання знань студентів і, у першу чергу, вочевидь, це буде стосуватися форм звітності за результатами їх самостійної роботи. Так чи інакше, складність прогнозування можливих наслідків використання новітніх технологій вимагає від нас максимально вдумливо ставитися до їх впровадження також в освітньому процесі, розуміти їх можливості та ризики.

При цьому важливо пам'ятати, що справжня мотивація у студента до серйозного та глибинного засвоєння знань, шляхом надання інформації структурованості та осмисленості може виникнути лише тоді, коли її розрізнені зерна ляжуть на благодатний ґрунт стійкої структури гуманістично-орієнтованої культури з її ідеями свободи, рівності, справедливості моральності, обов'язку тощо.

Література

1. Prensky, M. (2001). *Digital Natives, Digital Immigrants, part II : Do they really Think Differently? On the Horizon*, Vol. 9, No. 6, pp. 1–6. DOI: <https://doi.org/10.1108/10748120110424843>.
2. Roszak, T. *The cult of information : The folklore of computers and the true art of thinking*. 1st ed. New York : Pantheon, 1986. 238 p.

УДК 37.013.83

Сіленко Алла Олексіївна

*д. політ. н., професор кафедри мовної та психолого-педагогічної підготовки,
Одеський національний економічний університет (Україна)*

Сіленко Максим Володимирович

*студент факультету міжнародної економіки,
Одеський національний економічний університет (Україна)*

МОДЕРНІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

JEL classification: H510; H520

Україна здійснює модернізацію системи освіти в контексті європейських вимог, практично реалізує положення Болонської декларації. Сьогодні, як ніколи ясно, що освіта, особливо в галузі математики, природничих наук і техніки, необхідна для формування кваліфікованих кадрів, які мають бути конкурентоспроможними в умовах інформаційного суспільства.

Сьогодні грамотний фахівець має орієнтуватися у величезному потоці інформації, правильно обирати її та працювати з нею. Це вміння стає ключовим. Потужний засіб формування таких навичок

та умінь – Інтернет та комп'ютерні технології. Тому інформатизація навчальних закладів та перехід на новітні освітні технології – пріоритетні вимоги XXI століття. Їх реалізація передбачає тотальне технічне переоснащення шкіл і закладів вищої освіти та оновлення матеріально-технічної бази освіти.

Щоб Україна змогла збільшити свій експортний потенціал та вийти на світовий ринок високотехнологічних продуктів (програмного забезпечення, інженерних та наукових розробок, інших інтелектуальних ресурсів), необхідно різко підвищити рівень знань населення у галузі високих технологій, отже, модернізувати систему підготовки кадрів. Це стратегічне завдання об'єктивно стає одним із пріоритетних: його вирішення – це наш шанс увійти до інформаційного суспільства.

Таким чином, модернізація системи освіти – це не просто спосіб вирішити соціальні проблеми, посилити експортний потенціал, але й реальна можливість зайняти на світовому ринку високотехнологічних продуктів гідні та стійкі позиції.

Сучасна ефективна система освіти має відповідати вимогам глобалізації та гуманітаризації підготовки кадрів, використовувати форми навчання та виховання особистості, адекватні освітньому потенціалу комп'ютерних технологій та Інтернету.

Дистанційне навчання на основі Інтернет-технологій представляє якісно інший рівень досвіду традиційної заочної освіти, кардинально підвищує інтерактивність, а отже, якість навчального процесу [1, с. 94].

Комп'ютерні технології забезпечують доступ до величезних інформаційних ресурсів, які змінюють процес навчання. Учні та студенти мають різні джерела інформації, що базуються на сучасних комунікаціях.

Електронні засоби масових комунікацій (власне комп'ютерні технології, мережі та системи передачі інформації) суттєво змінюють вигляд сучасної освіти, дозволяють створити нову дидактику викладання. У певному сенсі можна сказати, що дистанційне навчання витісняє традиційну освіту.

Комп'ютерні технології дозволяють перейти від традиційного методу навчання (пасивне отримання інформації від вчителя) до більш активного вивчення реальності, наблизити навчальний процес до нових умов життєдіяльності, навчити людину правильно орієнтуватися у величезному потоці інформації, приймати нестандартні рішення на основі цієї інформації. Більшість педагогів позитивно оцінюють роль комп'ютерних технологій у навчальному процесі: школярі та студенти більш творчо ставляться до виконання домашніх завдань, стають більш дисциплінованими.

Як показує зарубіжна практика, компанії, що просувають Інтернет-освіту, опиняються у привілейованому становищі на ринку. Їхні акції користуються підвищеним попитом. На думку представників таких компаній в умовах конкуренції якість освіти зростатиме.

Таким чином, для входження до інформаційного суспільства Україна повинна мати не лише певний рівень матеріальної та психологічної підготовленості до засвоєння новітніх інформаційних технологій. Необхідною матеріальною передумовою є і достатній рівень комп'ютеризації населення, що передбачає як відповідні кількісні показники поширеності комп'ютерів, так і певний рівень культури використання цих засобів отримання та передачі інформації.

Проте, варто розглядати систему освіти у інформаційному суспільстві не тільки у позитивному аспекті. Досвід показує, що вплив передових технологій на освіту (наприклад, віртуальних університетів, які дають можливість навчання в режимі онлайн) виявився не таким сильним, як очікувалося.

Заради справедливості варто зазначити, що віртуальний простір, хоча він і безмежний, не може поки що забезпечити загальність і справедливість. Він не підходить студентам, чий технологічний досвід обмежений. В Україні можливість мати комп'ютер та доступ до Інтернету безпосередньо пов'язані із соціально-економічним статусом. Інтернет-революція посилює нерівність між бідними та багатими. Інформаційні технології, що мають величезний потенціал, стають новим джерелом соціальної нерівності [2, с. 150].

Не можна забувати і про те, що, як свідчать спеціальні дослідження, вже через дві-три хвилини перебування у віртуальному середовищі у людини порушується рухова моторика, а через 25-30 хвилин відбуваються порушення рухових рефлексів.

Можна згадати і про інші негативні моменти. Комп'ютер створює якийсь віртуально-фантастичний світ. Психологи вважають, що він відводить його мешканців від реальності, від необхідності стверджувати себе, від духовного життя.

На Заході ці питання вже давно є предметом найгостріших наукових дискусій. Зокрема обговорюються питання про переваги та недоліки традиційного та онлайн навчання, про їх ефективність та перспективи. Пафос цих дискусій спрямований на визнання того, що сучасна ефективна система освіти має відповідати вимогам глобалізації та гуманітаризації підготовки кадрів,

використовувати форми навчання та виховання особистості, адекватні освітньому потенціалу комп'ютерних технологій та Інтернету. Проте, насправді, комп'ютерні технології поки що використовуються лише як допоміжний інструмент для традиційних методик [1, с. 97].

Модернізація системи освіти, яка передбачає використання матеріальних та духовних благ інформаційної цивілізації, може забезпечити населенню України гідне життя, економічне процвітання та необхідні умови для вільного розвитку особистості [3, с. 64]. Україна має увійти до сім'ї технологічно та економічно розвинених країн на правах повноцінного учасника світового цивілізаційного розвитку зі збереженням політичної незалежності, національної самобутності та культурних традицій, з розвиненим громадянським суспільством та правовою державою.

Головною умовою модернізації системи освіти в умовах формування інформаційного суспільства в Україні є стабільні соціально-політичні умови та глибокі економічні перетворення.

Література

1. Сіленко А. О., Крук Н. В. Дистанційна освіта: альтернатива чи додаткові можливості для традиційної освіти? *Актуальні проблеми політики* : зб. наук. праць. 2022. Вип. 69. С. 94–100.
2. Запороженко О. Основні принципи освіти в інформаційному суспільстві. *Людинознавчі студії* : зб. наук. праць. Серія «Філософія». 2020. Вип. 41. С. 148–161.
3. Парпан У. М. Провідні принципи розвитку сучасної вищої освіти України в контексті євроінтеграції. *Lex Portus*. 2018. № 1 (9). С. 62–71.

УДК 314.1:330.3

Хандій Олена Олексіївна

*д. е. н., професор, провідний науковий співробітник
відділу економічних проблем соціальної політики,
Інститут економіки промисловості НАН України,
завідувачка кафедри публічного управління, менеджменту та маркетингу,
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля (Україна)*

Шамілева Лариса Леонідівна

*к. е. н., доцент, провідний науковий співробітник
відділу економічних проблем соціальної політики,
Інститут економіки промисловості НАН України*

ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ТРУДОВОГО ЖИТТЯ

***JEL classification:* J200; J210; J220; J230; J260; J290; J300; J310**

Вплив цифровізації економіки на забезпечення якості трудового життя доцільно розглядати в конкретних умовах функціонування економіки, зокрема, за умов стабільності чи у кризових ситуаціях. Як показують проведені дослідження [1], в умовах стабільного розвитку національної економіки, перехід до цифрової економіки трансформує всю соціально-трудова сферу, ринок праці та зайнятість, безпосередньо трудовий процес і характер праці, організацію праці тощо. Наслідки цифровізації в структурі соціально-трудова відносин (СТВ) характеризуються комплексним характером та мають протилежно спрямовані вектори впливу. З одного боку, за стабільних умов цифрова трансформація і технологічний процес одночасно з демографічними змінами детермінують розвиток ринку праці та зайнятості. Створюються нові можливості для зайнятості, внаслідок появи нових форм та нових моделей зайнятості, – дистанційної чи віддаленої, повної чи часткової, зокрема, гіг-зайнятості. Як результат, формується нова модель трудових відносин на основі короткочасних трудових відносин та неформальних домовленостей. Одночасно змінюється характер праці та кваліфікаційні вимоги до працівників.

На цифровому ринку праці створюється необмежений простір для трудової мобільності, особливістю якої є віртуальність, що дозволяє працівникові повніше реалізувати свою робочу силу, а роботодавцю – зменшити витрати на утримання робочої сили. Цифровізація економіки сприяє формуванню нових рис у системі зайнятості внаслідок появи нових форм конкурентної боротьби на